

BUITEN

6^E JAARGANG N^O. 6.

ZATERDAG 10 FEBRUARI 1912.

Foto P. C. Brandt.

HET SLATUINENPAD TE AMSTERDAM IN DEN WINTER.

BUITEN

Geïllustreerd Weekblad
aan het Buitenleven gewijd

INHOUD:

HET SLATUINENPAD TE AMSTERDAM IN 'DEN WINTER. ILL. BLZ. 63	
HET MYSTERIE (SLOT), DOOR M. C. KOOIJ—VAN ZEGGELEN	64
DE VEDERENHANDEL EN DE VOGELBESCHERMING	65
ZWOLLE, DOOR L. L., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 66—69
WOUD IN MIST (GEDICHT), DOOR J. H. DE VEER	BLZ. 69
HET MERKWAARDIGE JAAR 1911, DOOR H. MAYER GMELIN	69
DAMHERTEN, DOOR A. F. J. PORTIELJE, GEÏLLUSTR. BLZ. 70—72	
DE OORSPRONG VAN HET VERHAAL UIT SCHILLERS' „BURGSCHAFT”, DOOR R.	BLZ. 71
ZEDEN EN GEWOONTEN DER INSECTEN, IV, NAAR HET FRANSCH VAN J. H. FABRE, GEÏLLUSTREERD	73
RICHARDIA ELLIOTTIANA, DOOR B. J. KROL, GEÏLLUSTR.	74

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotograficën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk ait blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

Uitgave van SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL
K. Groesbeek & Paul Nijhoff -AMSTERDAM-

HET MYSTERIE.

(Slot).

„E N nu eindelijk de bespreking met La Mapeanga heeft plaats gehad, is het beter er nog een paar dagen bij aan te knopen Kate, zoodat de zaak zijn beslag krijgt. Bovendien is er nog iets vrouwtje, waarop ik wil wachten, iets wat je zeker ook wel de moeite waard zult vinden. De vorstin heeft mij de geschiedenis van I Madinra beloofd. Die is opgeschreven en een vorst heeft ze. Het lijkt wel wat op het gouden kistje, waar elfjes den sleutel van hebben, waarheen roodborstje den weg weet, uit den Kleinen Johannes. — Nu, Itèngré doet er bijna even geheimzinnig mee als Wistik. Toen ik haar gisterenavond de geschiedenis vroeg, die de vlucht van I Madinra beschrijft en haar overgang tot den Islam, keek ze me lang aan; toen zeide ze iets, dat ik niet verstond tot Andoe, de oude hofdame, van wie ik je al meer schreef, die zulk een indrukwekkend oud gezicht heeft, en Andoe schudde haar grijs hoofd en zeide voor zoover ik het verstaan kon, dat „dat niet ging”. Maar de vorstin scheen het niet met haar eens te zijn, want na een poos zwijgen zeide ze: „De zendeling zal het verhaal van I Madinra hebben, hij zal het. . . .” Ik schrok even van haar stem en haar gebaar, die anders waren dan gewoonlijk en Andoe keek ons zoo angstig aan, dat ik een oogenblik niet anders kon denken, of er was iets bijzonders aan dat geschrift verbonden. Iets dergelijks als aan het heilig geschrift, dat dr. Matthes eens met veel moeite veroverde van een vorst en waarvoor offers geplengd moesten worden van kippen en rijst. . . .! Daarom vroeg ik: „Is het u moeilijk mij dat verhaal te bezorgen, Datoe Itèngré?”

„Het is moeilijk, zeide zij, maar de zendeling zal het hebben, omdat het dan de laatste maal is. . . .”

Ja, dat is zeker wel waar Kate, dat zal wel de laatste keer zijn, want eindelijk, eindelijk dan is de wachttijd dien La Mapeanga mij oplegde voorbij!

Hoe vreemd, hoe wonderlijk vreemd zijn de menschen hier toch! De vorst is nu al goedheid en beleefdheid — er wordt een school opgericht. Met den bouw wordt dadelijk begonnen en er wordt een lijst gemaakt van de kinderen, die in aanmerking komen. Zijn eigen zoontje het eerst.

Ik zal nu zeker wel binnen vijf dagen thuis zijn. De schoolkwestie duurt nog twee dagen en binnen drie beloofde Itèngré mij „I Madinra's vlucht”. Je begrijpt het stuk moet eerst van dien geheimzinnigen vorst komen. . . . hij heeft het gouden sleuteltje en roodborstje, die den weg weet zal het mij brengen. . . . Ik verlang naar ons huisje, met zijn stroodak en de kleine ramen, die op zee uitkijken — en dat wat er in is, naar mijn Kate en ons heerlijk kind. . . .”

Hij hield op; er was geritsel buiten; iemand hoestte. . . .

Het was avond, een avond zonder maan; hij zag niets dan het diepe nachtzwart buiten, door den lichten deurrand omlijst. Maar er was iemand die hem spreken moest, hij wist het en daarom vroeg hij: „Wie is daar?”

Toen zag hij op de trap voor de deur iets bewegen: het was Andoe. Het licht van zijn kamer omvatte haar opeens. Haar bruin gezicht, haar donkere oude oogen, haar wit haar kwamen in den lichtschijs. Haar gezicht was angst, haar bevende handen waren angst, 't gebaar waarmee ze de plooiën van haar sarong bijeen nam, waarmee ze het trapje opsteeg en neerhurkte op den drempel was angst. . . .

„Andoe, oude Andoe, wat is er?”

„Toewan, zeide ze zacht, je moet helpen Toewan. Datoe Itèngré is in gevaar. . . .”

„In gevaar? Hoe? Is zij ziek?”

„Zij is weg, Heer. . . . Eergisteren is zij heengegaan om voor u dat verhaal van I Madinra te halen en nu kan zij vermoord worden, Heer. . . .”

„Vermoord?! waarom Andoe. . . . wat kan ik doen?”

„Zij moest het halen van den vorst van Palelé denzelfden van wien Vorstin Iyolle het goud ging halen, dat zwarte aarde was. Er is gezworen, dat niemand van ons huis ooit in die streek zou komen. Nu heeft Itèngré die belofte gebroken voor u. . . . La Mapeanga de vorst weet het. . . . hij heeft zijn dienaren gezonden en die zullen haar ontmoeten. Heer, ze is op den weg hierheen, zij zal den weg lang het meer nemen. . . .”

„Nu, en. . . . en Andoe. . . . wat je daar zegt is vreeselijk. . . . Zou de vorst zijn dienaren sturen om haar. . . .?”

„Ja Heer, ja, hij zal zich wreken. . . . red haar Heer. La Mapeanga is slecht en hij zon al lang op wraak. . . . ook op u, op u! Hij moet dicht bij het meer zijn. Daar is gelegenheid te overnachten. Het huis van den ouden La Tjollé is daar — hij en zijn gevolg. . . .”

„Wacht Andoe, dadelijk, ik kom dadelijk — wraak op mij? waarom? ik zal het paard laten brengen. . . .”

„Heer, Heer doe dat niet, ga niet alleen. . . . als gij een boodschapper zendt naar het Noorden waar soldaten zijn. . . .”

„Wacht Andoe, dadelijk. . . . neen ik ga zelf”.

Andoe hief haar beide handen op en toen ze alleen was bleef ze op den drempel zitten, onbeweeglijk, de magere handjes in den schoot. . . .

In de groote Ala-bola brandde alleen de vijfarmige pelèn, bloeiend als een miniatuurboom van licht. Soms dreef zij haar flikkeringen tot op den donkeren gebeeldhouwden muur, somber fluweelstrak vak met de zachte glimming van vreemde bloemfiguren, en op den grond beschenen zij de lichte mat onder den rooden baldakijn. Verder was de duisternis gezonken in huis en daarbuiten, waar de boomen onzichtbaar stonden, donker, tegen de donkere lucht.

De pelèn alleen brandde als een kleine boom van licht. . . .

Toen kwam Itèngré uit het vrouwenverblijf dat achter de Ala-bola was en ging met den splenden pas der Oostersche vrouwen naar de plaats waar het licht viel. Daar zette zij zich; een knie trok zij op en de smalle bruine handen vouwde zij er om heen. De schijn der lichtjes vluchtte over haar schouder, vluchtte naar het bruin harer handen en de diepe robijnen aan haar vingers, naar den zijglans der donker roode sarong, naar het zwart en goud van haar nauwbekeede armen, maar zij zelve zat strak, stil als een beeld — haar oogen zagen in het licht, in het bevende licht.

En oude Andoe kwam zacht binnen.

„Was er nog niets te zien Andoe?” vroeg Itèngré.

„Nog niets, Datoe. . . .”

„Geen hoefslag hoorde je?”

„Niets, glans mijner oogen”.

Er was een stilte. Andoe prevelde zacht, onzichtbaar bijna zij zelve in den duisterten schaduwval van een gordijn:

„Een Chineesche roos in een vaas”.

„Wij gaan naar de markt om betel te koopen”.

„Mijn list en verstand zijn vervlogen”.

„Als ik u zie, mijn schoone!”

„Een Chineesche roos in een vaas”.

„Sorbet in een karaf geschonken”.

„Dat zijt gij, juweel van het land”.

„Rust voor minnende harten. . . .” I)

„Andoe! was dat niet. . . . een stap?”

„Het was niets, lieve, wees toch rustig. . . .”

„Sorbet in een karaf geschonken”, neuriede Andoe.

„Hoe laat was 't gisteren, Andoe, toen hij ging mij tegemoet?”

„Het was tien uur in den avond, Itèngré”.

„En hij is den weg naar het meer gegaan? denk je?”

„Ja hij ging den weg naar het meer. . . .”

„Was hij gewapend, Andoe?”

„Ik denk het wel. Blanke menschen zijn altijd gewapend. Hij is een verstandig man; hij zal wel een revolver onder zijn jas gehad hebben”.

„Denk je. . . .” maar Itèngré zweeg.

„Wat moet ik denken?” vroeg Andoe.

„Ik weet het niet meer, Andoe. . . . ik weet niet meer wat ik denk, ik zelf. . . . het is alles zoo verward. . . .”

Van morgen, heel vroeg, toen ik den weg naar huis insloeg, vlogen de vogels naar het Westen. . . . en den geheelen nacht, onder onze reis door hebben er uilen geschreeuwd en ik moest telkens denken aan mijn kleinen daeng — aan mijn kind. . . . Heeft hij geschreid vannacht?

„Ja Datoe, maar kinderen schreien dikwijls in den nacht, dat beteekent niets”.

„Dat beteekent niets... neen dat beteekent niets. Ik denk Andoe...”

„Wat denkt ge?”

„Niets... niets... Andoe, ik weet niet wat ik denk... kijk, er gaat een waschstokje uit, steek het weer aan, Andoe...”

„... Toen Iyolle denzelfden weg ging om het goud te halen, was de weg lang...”

„Was hij nu niet lang, Datoe?”

„Niet zoo lang als toen. Zij deed er vier dagen over om er heen te gaan en nam er vier voor den terugkeer... ik was in drie dagen heen en terug”.

„De tijden zijn ook anders, Itèngré”.

„Ja, de tijden zijn anders, de wegen zijn gebaand en ik heb mij gehaast — ik wilde weer hier zijn, ik wilde niet, dat hij lang wachtte op de sage...”

Onbeweeglijk zat Itèngré; als zij sprak leek zij een Boeddha-beeld, dat even bewoog alleen de lippen, maar hare oogen waren niet die van een Boeddha, haar oogen waren groot en brandend en zij keken in het licht van de pelèn... totdat...”

„Hooft ge niet wat, Andoe? dat... dat... is een paard... op den weg... een hollend paard...”

Andoe rees op uit haar gehurkte houding. Zij ging zien, schoof de matten deur open bij de trap. „Er is niets, niets Itèngré”.

„Dan is het de rivier die zwelt... de lucht stond naar regen vanmiddag”.

„Ja, ik hoor het, Datoe, het zal het water zijn. Als het over de steenen gaat, klinken vreemde geluiden, dat weet ge”.

„Ja Andoe, doe die deur weer dicht, kom binnen”.

Het verre geluid dreef weg nu de deur gesloten was...

„Ik zal siriñ halen en betel, zeide Andoe en zien of de vrouwen allen binnen zijn, want het is laat”.

Als zij gegaan was, hief Itèngré het hoofd op en zag om. Naast den donkeren muur was het gordijn voor de slaapplaatsen. Er viel een schemerend licht op de bonte draken en figuren. Het bewoog. Itèngré's hand met den robijn ging langzaam op, zij bracht die omhoog en legde haar op de borst... Zij zag, dat het gordijn werd weggeschoven en zij zag de kleine smalle gestalte in de donkere kleeding van haar man, La Mapeanga. Alleen de gele slendang was een lichtende streep van de voeten tot den schouder.

„Wacht ge, vrouw?” zeide hij zacht haar naderend.

„Ja”, fluisterde ze.

Toen met zijn oogen, glanzend van opiumkoorts dicht bij haar, geheel naar haar overgebogen, zeide hij zacht terug:

„Hij komt niet... hij komt nooit meer... hij is dood”.

Itèngré bleef hem aanzien met strakke oogen, zij opende haar mond toen sloeg zij wild neer op den grond — het donkere hoofd gebogen op de lichte mat. Hevig beefde de pelen opeens met al haar licht; schichtig flikkerde het over de zwarte glansen van haar rug en schouders, over haar in wanhoop neerliggende figuur.

Toen kwam Andoe binnen met de siriñdoos, die van oud zilver was; de meisjes in het rood volgden haar met de betel en zij vonden Itèngré met de donkere haren op den grond onder den rooden baldakijn.

Andoe zette haar zilveren sieraad op den grond, zij boog haar wit hoofd over Itèngré. „Arme, arme, zeide zij, glans mijner oogen...”

M. C. KOOIJ—

VAN ZEGGELEN.

1) Oud-Indisch minneliedje.

DE VEDERENHANDEL EN DE VOGELBESCHERMING.

REEDS in een der Januari-nummers van het vorig jaar, verscheen een geïllustreerd artikel over „Het witte insigne van wreedheid” de reigerveer. Nu weder ontvangen wij een artikel dat de voorzitter der Sophia-Vereeniging tot bescherming van dieren uit de *Figaro* vertaalde. Hoewel ook hierin weder de Egrettenvederenhandel wordt aangeroerd, willen wij een en ander gaarne in ons blad opnemen, want hier toch is het „frappez, frappez toujours” een der middelen om vrouwen te overtuigen, dat er zooveel wreedheid geschiedt voor en door hare ijdelheid — En toch, bij de meesten harer is het onwetendheid, want wat weten wij van de dingen die zoo ver af gebeuren? — Dames die met verrukking naar het pasgekochte vogelhuisje in den tuin zitten te kijken en er zich in verheugen dat er maar telkens meezen en vinken en musschen zich komen te goed doen, gaan 's middags uit met een egretveer op haar hoed. Ach, zij zelven hebben de jongen der reigers niet dood gemarteld, zij zelven hebben de moeder niet vermoord, maar het wordt om haar gedaan. De handelaren, de menschen die er hun brood mede verdienen zullen geen paal en perk stellen aan wreedheden, die begaan worden aan dieren; dat kunnen alleen de afnemers doen en die afnemers, zijn de vrouwen. Daarom is hetgeen hieronder volgt een beroep op de vrouwen. Ziet daar nu in grosso modo wat bovenbedoelde vertaling daaromtrent zegt:

In „La vie aux Champs” een rubriek in de *Figaro* heeft de heer Louis Ternier zijn antwoord medegedeeld, dat hij aan de

vederenhandelaars te Parijs, die hem blijkbaar hadden aangevallen, gegeven heeft.

Louis Ternier toch, had zich, naar aanleiding van een mededeeling der Société Nationale d'acclimatation, ten doel gesteld, gegevens te verzamelen over den veërenhandel te Parijs. Er had zich n.l. een beweging baan gebroken onder de fabrikanten van Fransche veëren, om bij voorkeur veeren van vogels uit den hoenderhof te gebruiken. Dit nu kon een groot voordeel worden voor de fokkers en landbouwers. Werd deze mode goed doorgevoerd dan zouden althans alleen de voor consumptie gedoode dieren deze mode voorzien van veëren. De heer Ternier meent dat het eenige middel waardoor de Vereeniging voor Vogelbescherming iets bereiken zal, niet is een strijd tot het uiterste met den veërenhandel aan te binden maar dezen in andere banen te leiden. Later bleek bij een dieper onderzoek, dat de beweging voor de veëren uit den hoenderhof niet zoo sterk was als de Soc. Nat. zich had voorgesteld. Dit onderzoek bewees dat de Parijsche markt door in en uitvoer van veederen een omzet had van: frs. 200.000.000, waarvan alleen aan struisveeren frs. 50.000.000. Bovendien ontdekte de heer Ternier een in het buitenland op touw gezette demonstratie der veërenhandelaren tegen den veldtocht die zich ten doel stelde den wreeden Egrettenhandel tegen te gaan. Zij hadden een serie artikelen en vlugschriften over de geheele wereld verspreid, waarmee de Internationale Commissie voor vogelbescherming zich terdege zal moeten bezighouden.

Toen nu de heer Ternier ondanks zijn twijfel aan de Fransche veërenhandelaars ter dezer zake, toch wilde probeeren den Franschen handel zooveel mogelijk naar de hoenderveëren te brengen, en daartoe ook een onderhoud had met den President der „Chambre Syndicale des fleurs et des plumes”, die verklaarde dat de omzet in de eigenlijken Egrettenveeren geen integreerend deel van de Fransche industrie uitmaakt, omdat er meest valsche egretten verkocht werden, heeft hij een artikel aan de Fransche veërenhandelaren gericht, waarin hij zijn plan ontwikkelde. Doch dit schrijven is hem blijkbaar zeer kwalijk genomen en het is hierover dat de heer Ternier zich verwondert. „Waarom” vraagt hij, „overlaadt men mij met verwijten, met lijvige documenten, met de beloften dat er een commissie bij mij zal komen om mijn artikelen te weerleggen, waarom, beweren zij dat de Egret-reigerbeschermers hen willen ruïneeren? Hoe kan er van ruïne sprake zijn als het grootste deel der reigerveëren in den Franschen handel, valsche reigerveëren zijn?” En hij toont ook aan hoe waardeloos de reigerveëren zijn, wanneer zij niet in den tijd verkregen worden, waarop de vogel jongen heeft. De heer Grisol, ornitholoog, oud-consulair agent in Venezuela toch, had beweerd, „dat de veederen aangevoerd op de Fransche markt voor het grootste gedeelte waren, veederen in den ruitijd verzameld en dat slechts bij uitzondering vogels daarvoor gedood werden”. Dat dit echter zooals onze voorouders zouden zeggen „iedel gesnap” was, bleek uit het feit dat deze heer, die aan de verschillende ornithologen en buitenlandsche ambtenaren geschreven had, dat hij met een zending voor het museum te Parijs belast was, niet bekend was aan dit établissement. Op een telegram n.l. door bovengenoemde heeren aan het museum gezonden, werd geantwoord: „Grisol onbekend”, dat wil zeggen, de heer Grisol was er onbekend als „ornitholoog”. De verklaring van dezen heer, welke, als zijnde voordeelig voor den handel door vele veërenhandelaars verspreid was en dus het publiek verkeerd inlichtte, heeft volgens den heer Ternier niet meer waarde dan die van een gewoon particulier. Wat de egrettenveëren-questie zelve aangaat, schrijft de heer Ternier: „Mr. Guillaume Vasse heeft mij tegenover het protest der veederenhandelaars gemachtigd het volgende ter algemeene kennis te brengen. Gedurende drie verblijven in Afrika, waarin hij zich met jacht en exploratie bezig hield, de laatste maal in 1911, heeft hij een Egrettenveëren bijgewoond.

In de door hem bezochte landstreken verkrijgt men de Egrettenveederen slechts door het doden der vogels op hunne nesten, terwijl zij jongen hebben, het eenige tijdstip waarop de veederen hun volle waarde hebben, hij doodde Egretreigers in elk jaargetijde.

Wanneer de broedtijd voorbij is, hebben de veederen geen handelswaarde meer, wanneer de Egretten na het grootbrengen hunner jongen de veederen verliezen zijn deze versleten door het strijken van het lichaam langs takken en struiken en de twijgen, waaruit het nest is saamgesteld. Daar de Egret ook op vischvangst uitgaat om haar jongen te voeden, maakt zij haar veederen nat en smerig in de lagunen en moerassen, zoodat deze van inferieure kwaliteit zijn.

Volgens Mr. Vasse is men er nog niet in geslaagd de Egret tam te maken en zal het niet gemakkelijk gaan hiertoe te geraken.

Als ornitholoog moet ik hier nog de volgende opmerking bijvoegen: nooit zal het gelukken andere naturalisten dan kamer-naturalisten wijs te maken, dat de bij de rui verloren veederen dezelfde glansschittering en waarde zullen hebben als die van den levenden vogel genomen; de veederen die bij de rui vallen zijn doode versleten en verlepte veeren, dikwerf gebroken en van den baard ontdaan. Dat men dus trachte de Egret tot huisvogel te maken evenals men zulks met den struisvogel deed; dit zoude men niet genoeg kunnen toejuichen.

Uit het hier gememoriseerde blijkt hoe noodig het is dat er over geheel Venezuela een wet komt die het vernietigen der vogels op hun nest tegengaat. Maar „het” afdoende middel is, m. i. : „Een bond tusschen de vrouwen uit de gegoede kringen, geen Egretveëren meer te dragen!”

ZWOLLE.

DE GROOTE MARKT.

ONZE afbeelding verplaatst ons naar de Groote Markt in de nabijheid van Zwolle's hoofdkerk. Daar bevinden we ons wel in het middelpunt van Zwolle; daar speelde zich af wat de stad het meest trof en daar is nog altijd het brandpunt wanneer Zwolle feest viert. Daar stond in den tijd der openbare rechtspleging vlak voor de hoofdwacht het schavot en daar schuin tegenover de kaak.

Om te beginnen met het jaar 1416, ontzettender gedachtenis, toen daar in de St. Lucianacht (13 op 14 Dec.) kort na middernacht 103 burgers door beulsknechten onthalsd en in het portaal van de St. Michaëlskerk begraven werden.

Reeds verscheidene jaren hadden de gilden beproefd medezeggenschap te krijgen in gemeentezaken. Ze begonnen te beweren,

dat ze in het maken van nieuwe wetten, het invoeren van nieuwe belastingen en andere dergelijke zaken, dienden gehoord te worden door den raad. Zelfs de aanzienlijkste en rijkste burgers deden mee.

Als gevolg van de onderhandelingen en besprekingen van Raad en gilden werden de laatsten stouter. Liet de magistraat van uit den Raadtoren eenige wetten afkondigen, en bevielen deze hun niet, dan riepen ze van uit het Gildehuis (hoek Papenstraat, vlak tegenover den Raadtoren) aan het volk, dat op den kerkhof vergaderd was, toe, dat ze daaraan niet wilden gehoorzamen.

De verbittering der gilden werd steeds grooter; dagelijks werd in het Gildehuis vergaderd en beraadslaagd hoe het gezag van den raad te doen inkrimpen; allerlei nieuwe instellingen werden door hen gemaakt. Langzamerhand kregen ze wat mede te zeggen in het bestuur der stad, ja zelfs vormden ze de meerderheid; maar natuurlijk zal dit niet zonder tegenstand zoo ver gekomen zijn. Eerst namen ze aan de verkiezing van schepenen deel, later ook aan andere zaken: in 1416 verkochten de kerkmeesters bij consent van schepenen en raad en gemeente, maar ook van de gilden, een akker land.

Niemand rekende zijn goederen, lijf en leven binnen de stad langer zeker. Eindelijk zocht een deel van de magistraat hulp bij den bisschop, die nu tegen 13 December in 't geheim troepen in de stad zou zenden. Bij 2 of 3 kwamen de soldaten verkleed in de stad, ja sommigen zelfs op wagens met stroo bedekt en in 't begin van den nacht werd een poort geopend om nog meer krijgsvolk binnen te laten. Als de klok „100 maal” zou geslagen hebben, moesten ze de bevelen uitvoeren, die hun gegeven waren.

Dien avond was er een talrijke vergadering op het Gildehuis, waar lustig feest gevierd werd.

Omstreeks 12 uur werd het sein gegeven, de markt werd afgezet en de straten, die naar dat plein voerden, bezet. Een gedeelte trok naar het Gildehuis, omsingelde het en nam alle gildebroeders, daar tegenwoordig, gevangen. Ze werden naar de Groote Markt gebracht, waar ze eenige scherprechters en geestelijken vonden. Na gebiecht te hebben, waartoe de meesten, omdat ze zoo beschonken waren, niet in staat waren, werd hun het hoofd voor de voeten gelegd. Ook zij die het feest reeds voor middernacht hadden verlaten ondergingen, uit hun huizen gehaald, dezelfde straf.

Velen konden in de algemeene ontsteltenis ontvluchten (sommigen met achterlating van vrouw en kinderen), maar eenigen hiervan werden aangehouden en in de gevangenis gezet. Deze werden later verbannen, nadat ze oirphede of oervede gedaan hadden. Dit was een plechtige eed door zegel en brieven bevestigd, waarbij de ballingen, voor ze de stad verlieten, beloofden dat ze wegens de straf hun en hun medeplichtigen opgelegd, noch tegen den bisschop, noch tegen schepenen en raad, noch tegen gezworen gemeente, noch tegen den schout, noch tegen de burgers, of diegenen welke de wettige overheid geholpen hadden, iets vijandigs zouden ondernemen nemen. (Het was dus een openbare verklaring dat men van den vede (d. i. vijandschap) afstand deed en verzoend was). Ook moesten ze beloven zoo ver van de stad te blijven als de regeering goetvond te bepalen.

Een heel pak van zulke oervede-brieven op perkament is nog bewaard. Ik wil er een greep uit doen.

Johan Bare de jonge, geheeten Barcken, die des Woensdags na St. Thomasdag (23 December) oervede doet, belooft: „dat ic opten hilighen korsdach ny naestkomende na date des briefs gaen sal voir den crucen der processien van sante lebuinuskerke toe deunter blotes houedes, wullen ende beruoet, ende hebben in mijne hant een waskerse van enen ponde wasses ende die setten bernende ende blyuen laten opten hoghen altaer in der kerken vorscr, ende dat ic dan voirt bynnen vyf daghen dair naest komende wesen sal in des hertoghlen lande van den berghe ende dair nyet wtkomen en sal alsoe lange als ic leue. En dat ic dan nummermeer naerre den Ryn komen en sal dan een myle weges na.” Baer Johanszoon, geheeten Johan Bare, zijn vader, en Johan Witte, zijn oom, zegelden mede.

Reyner Johanszoon belooft Zwolle niet nader dan vijf mijlen te zullen komen, en ook niet in Holland of Groningen.

Johan van Kwik, geheeten Kukeman belooft op Donderdag na St. Valentijnsdag (18 Febr. 1417) dat hij denzelfden dag te Wijhe, den volgenden te Hoensuren, den derden te Wageningen, den vierden te Megen en binnen acht dagen te Gent in Vlaanbinnen twee mijlen weegs; dat hij nooit spreken zou met degenen, die op St. Luciadag uit Zwolle gebannen of gevlucht waren, of hun eenige zaken te schrijven.

Hieruit blijkt dat voor sommigen bepaald aangewezen werd waar ze wel, maar ook waar ze niet mochten vertoeven.

Velen deden gewone oervede zonder uit de stad gewezen te worden.

De ballingen zonden een smeekschrift aan paus Martinus V, maar beproefden ook tot tweemaal toe de stad te overrompelen. Eindelijk werd in 1423 de vrede bewerkt door bemiddeling van de bisschoppen van Munster en Utrecht, de ridderschap en

Foto C. Steenbergh.

ZWOLLE. DE SASSENPOORT NA DE RESTAURATIE.

ZWOLLE. HET HUIS DER (HERVORMDE) WEEZEN.

Een gewezen nonnenklooster uit de 14e eeuw, toegewijd aan St. Cecilia. Reeds van het begin af stond het bekend onder den naam van 't Olde of Kinderhuis, omdat de burgers hun meisjes hierheen zonden om onderwezen te worden in „deugden, zeden en handwerken.

de Twentenaars en Sallanders, maar hij kon de Mastenbroekers niet onderwerpen. Later werd een inval gedaan in Mastenbroek, waar veel huizen afgebrand en geheel vernield werden.

De Gereformeerden zochten hulp bij Deventer en Kampen. Iemand naar Deventer gezonden, werd door de boeren vermoord, evenzoo eenige Kampers, die wilden komen helpen. Toen een vendel soldaten uit Kampen kwam opdagen, veranderde de kans voor de Roomschen geheel en velen zochten door de Sassenpoort een goed heenkomen. De Staatsgezinden maakten zich nu meester van de geheele stad en plunderden de huizen van de aanzienlijkste vijanden.

Tijdens dien oloop werden ook in de Michaëlskerk al de beelden en sieraden vernield en de altaren neergeworpen. Het prachtige tabernakel van het hoogaltaar, eenige duizenden kronen waard, werd niet gespaard, maar geheel in stukken geslagen en verbrijzeld.

Nadat door het innemen van Staatsche bezetting de rust hersteld was, werden sommige gevangenen tot een geldboete veroordeeld, anderen voor een jaar en nog anderen voor hun leven uit de stad gebannen. Van hen, die zich bij den vijand ophiielden, werden de goederen verbeurd verklaard, terwijl aan hun vrouwen bij kerkespraak bevolen werd, binnen 8 dagen de stad te verlaten, met achterlating van hun goederen.

Maar ook in latere eeuwen bleef steeds de Groote Markt het middelpunt.

Daar stonden in 1787 de Pruisische kanonnen, die werden afgeschoten ter eere van den verjaardag van den koning van Pruisen, in den tijd toen Frederik Wilhelm zich kwam mengen in onze zaken, na de aanhouding van zijn zuster, prinses Wilhelmina, bij de Goerjanverwellesluis.

Daar werd den 3 Febr. 1795 de vrijheidsboom geplant en van versierselen voorzien, waaromheen men onder muziek vroolijk hand aan hand danste.

Daar en in de Diezerstraat stonden de massa's kruit- en legerwagens in de laatste helft van November 1813, toen eerst troepjes Kozakken en eindelijk geregelde legerafdeelingen der Russen in Zwolle kwamen.

Daar stonden bij de komst van verschillende vorsten, zooals van Napoleon, en onze Oranjevorsten, eerepoorten opgericht.

Aan het plein staat, naast de hoofdingang der Groote Kerk, de Hoofdwacht, vroeger links de garnizoens- en rechts de burgerhoofdwacht. Het is een mooi gebouwtje in Renaissancestijl. In den voorgevel lezen we: Anno — Vigilante et Orate — 1614, waar boven zich drie smalle vensters bevinden, terwijl daar weer boven het Zwolsche wapen prijkt: Een zilveren kruis op een azuren veld. Dat is niet het oorspronkelijke wapen van Zwolle, maar wel: een toren met het beeld van den Aartsengel Michael, onder zijn voeten een draak, die hij met zijn lans doorsteekt. Voor deze vensters plaatsten zich twee schepenen met een secretaris, wanneer voor de hoofdwacht een terechtstelling plaats had, waarbij hun tegenwoordigheid vereischt werd. 1)

Deventer en Kampen, waardoor de meeste ballingen in de stad terugkwamen. In 1560 werden hier de boeken, die Harmen Leeuw gedrukt had en stellingen tegen de heerschende kerk inhielden, verbrand, terwijl hem zelf het rechtsgebied der stad werd ontzegt.

En dan het jaar 1580.

Reeds in 1566 hadden de Gereformeerden de Lieve Vrouwenkerk in bezit genomen. Na veel onderhandelingen hield het prediken daarin weer op, totdat ze in 1578, nadat hun verzoek om een kerk was afgewezen, die kerk weer in bezit namen en hun eindelijk in 1579 vrije uitoefening van godsdienst werd toegestaan, gelijk uit de volgende kerkesprake blijkt:

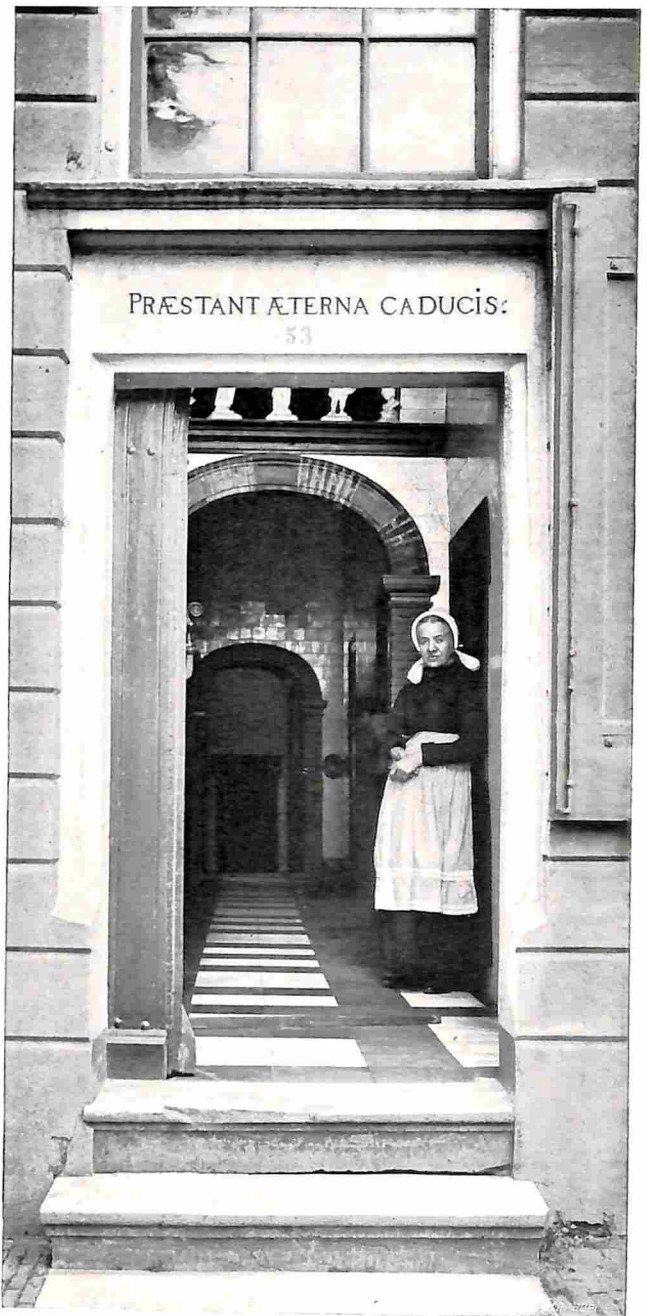
Boergemeesteren, Schepenen en Raadt, sampt die Gedeputierden van den Geswaeren Gemeente, laten weten, dat oer Eerb. inruimen en consentieren den Gereformeerden, tot vrij exercitie van oere Religie, die Vrouwen Kerke bij provisie, en ter tijt toe, bij den Generalen Staten, anders daer inne geordiniert sal worden. Ende dat sych een yder sol regaleren, nae den Religionis vreden, die men sal doen lesen.

Al heel spoedig ontstond er gisting tusschen de Spaanschgezinde burgers en de Staatsgezinden. De eersten zagen natuurlijk de maatregelen, genomen in het belang der Gereformeerden, met leede oogen aan, daar zij tot nog voor korten tijd hun godsdienst als de heerschende gezien hadden. De regeering onderhield de godsdienstvrede niet want zij had reeds de Dominicanen de stad ontzegt.

De komst van den krijgsoverste Maarten Schenk met krijgsvolk in Overijsel deed de Roomschen naar de wapenen grijpen, maar ook de Gereformeerden, gesteund door den raad en verschillende edellieden binnen de stad, aangevoerd door hopman Ulger, zaten niet stil. Ze maakten zich meester van het geslacht, bezetten de Groote Markt, de St. Michaëlskerk, den Kerkhof en wierpen een schans tegen de Roggenstraat op, terwijl de Roomschen gesteund door andere edelen en afgezette raadsleden de Diezerstraat en Smeden bezet hadden.

„De burgemeester op een stadspaard rijdende, deed zijn best de verdeelde burgers te stillen, doch een burger, meer naar bloed dan vrede begeerig, verijdelde dit loffelijk oogmerk. Hij viel den burgemeester aan, wierp hem van het paard en zette er zich op, het vuur der oneenigheid nog meer aanwakkerende”. Vervolgens reed hij de Sassenpoort uit om hulp te zoeken bij de malcontente Mastenbroeker boeren, maar deze kwamen niet helpen.

De overlast van het krijgsvolk had het platteland in opstand gebracht. De boeren wapenden zich en noemden zich de desperaten of vertwijfelden. Ze voerden in hun vaandel een zwaard met een halve eierschaal en uitgelopen dooier. Hohenlo versloeg

ZWOLLE. HET VROUWENHUIS.

In zijn uiterlijk nog geheel een deftig woonhuis uit de 17e en 18e eeuw. De openstaande deur gunt ons een blik in de lange gang. Blijkens een steen in den voorgevel is dit huis in 1742 door de eigenares en bewoonster mejuffrouw Aleida Greve gesticht en bestemd om na haar dood tot verblijfplaats te dienen voor veertien bejaarde vrouwen onder toezicht van een juffrouw. We lezen aldaar: Anno 1742 is dit huis tot een vrouwenhuis gesticht, volgens de uiterste wille van juffer Aleide Greve, overleden den 4 Februari 1742, dogter van de heer Geurt Greve, gemeensman, burgerhopman deser stad en contra rolleur van de convoien en licenten, en van vrouw Lamberta Holt. Boven den hoofdingang staat: Præstant æterna caducis = het eeuwige gaat boven het vergankelijke.

Thans wordt nog de eene helft gebruikt voor militaire zaken, terwijl in het andere gedeelte de gemeentelijke armverzorger een plaats gevonden heeft.

DE SASSENPOORT.

Deze poort is een van de weinige overblijfselen van de vesting Zwolle, maar zeker niet het minste. Niet gaarne zouden de Zwollenaars dat eerwaarde gebouw willen missen, want het is een sieraad voor de omgeving.

Naast de „Peperbus” (de toren op de Ossenmarkt bij de Onze Lieve Vrouwenkerk) heeft Zwolle hier het „Olie en azijnstel”. Die naam is immers gepast! Zie er de afbeelding maar eens goed op aan. Vier kleine torens en in 't midden één, die er hoog bovenuit steekt.

En dan nog iets bijzonders. De middelste toren met een uurwerk, de andere vier zonder. Dus met een Fransche woordspeling: „Cette porte a cinq tours et quatre cents (sans) cloches.”

Ook uit historisch oogpunt is die poort merkwaardig.

In 1408 gesticht, strekte ze, van 1466 tot 1483, tegen zijn zin, tot woonplaats van Wolf van Ittersum. In 1464 n.m. overleed Johan van Ittersum. Tusschen zijn zoon Wolf en diens zwager Wolter van Keppel ontstond twist over de nalatenschap, waarbij de tusschenkomst werd ingeroepen der Overijsselsche steden. Toen de uitspraak te Deventer geschieden zou en Van Ittersum, steunende op een vrijgeleide, zich naar die plaats op weg begaf, werd hij bij Olst overvallen door Wolter en naar diens slot Wolde gevoerd.

De langdurige gevangenschap bewoog de raad van Zwolle in 1466 aan Wolter van Keppel met vrouw en kinderen de stad te verbieden, onder verbeurte van

20 pond, ieder keer door hem en degenen die hem in huisnam te betalen.

Op bevel van den hertog van Gelder liet Van Keppel hem eindelijk vrij, maar liet hem zweren, dat hij zich weer in boeien zou begeven, wanneer Van Keppel hem zulks per brief of anderszins verzocht en gebod.

In Zwolle teruggekeerd werd hij, omdat men wel wist dat hij zijn woord zou houden, met vrouw en kinderen op de Binnensassenpoort gevangen gezet. Om deze gevangenis minder lastig te doen vallen werd door den raad een gaanderij aan de buitenzijde van de poort gemaakt, waardoor hij gelegenheid had om frissche lucht te scheppen en met de in- en uitgaanden te kunnen praten. (Die gaanderij bestaat nog.) Verscheidene jaren bleef Van Ittersum daar, terwijl Van Keppel hem vaak, door brieven of boden, gebod zich weder in de gevangenis te begeven. Het antwoord was steeds, dat hij wel wilde maar niet kon.

Nadat Van Keppel in 1483 overleden was, werd Van Ittersum uit zijn gevangenis ontslagen. De raad gelastte hem, dat hij zes paarden en zes knechten zou houden en deze laatsten met harnas en ander krijgsgeweer voorzien hebbende met de paarden binnen de stad een woning en de kost zou bezorgen. Indien hij onwillig was dan wilde de burgemeester dit doen op kosten van Van Ittersum. De groote haat der twee zoons van Van Keppel was van dlt zonderlinge bevel de oorzaak. Ze beroofden en plunderden onder voorwendsel van hun twist de overige Zwollenaars uit, alsof ze hun doodsvijanden waren. De stad, teneinde raad, loofde 300 Rijnsche guldens uit aan hem die een van beiden gevangen nam en 150 Rijnsche guldens, die er een in een gevecht ombracht.

Wat de uitslag en het einde der vijandschap betreft, is niets bekend. Wel dat in datzelfde jaar (1483) de twist tusschen de stad en Frederik van Rechteren, ook ontstaan door diezelfde twist, bijgelegd is. (Zie jg. 3 van dit tijdschrift: Het kasteel Rechteren, waarin ook opgenomen is de gezegelde brief van Fr. van Rechteren.)

Maar ook belegeringen heeft deze poort meegemaakt. Toen in 1524 Zwolle belegerd werd door Karel van Gelder, moest vooral het gedeelte aan den kant van de Sassenpoort het ontgelden. De stad had in dien tijd zeer hooge en dikke muren met 23 en 24 torens gedekt en een tamelijk breede gracht.

„De achtste dag na de berenning,” zegt Van Hattum in zijn geschiedenissen van Zwolle, „was al het geschut der Gelderschen aan den gang. De hameye voor de Sassenpoort werd verscheidene malen getroffen en stortte neer. Tusschen de Sassen- en Diezerpoort werd een toren omver geschoten. Men vreesde van binnen, dat de vijand een storm zou wagen daar de grachten, vooral aan de zijde der Sassenpoort, door den oostenwind zeer opgedroogd waren. Doch de groote moed en dapperheid van die van binnen belette zulks. Geen gevaar ontziende, herstelden ze met een ongemeene ijver al de schade door het geschut veroorzaakt, en stopten en vulden de gaten met mest, wilgen en andere boomen.”

Nadat het beleg 24 dagen had geduurd trok Karel af. In datzelfde jaar beproefde hij zich door list meester van de stad te maken. Zij was echter op dien aanval voorbereid en liet hem met eenige edellieden de Buiten-Sassenpoort binnentrekken, maar toen zijn krijgsvolk hem wilde volgen, werd de hamei neergelaten, zoodat hij tusschen de beide poorten gevangen zat. De

ZWOLLE. HARDSTEENEN POMP OP DE BOTERMARKT, 1742—1769.

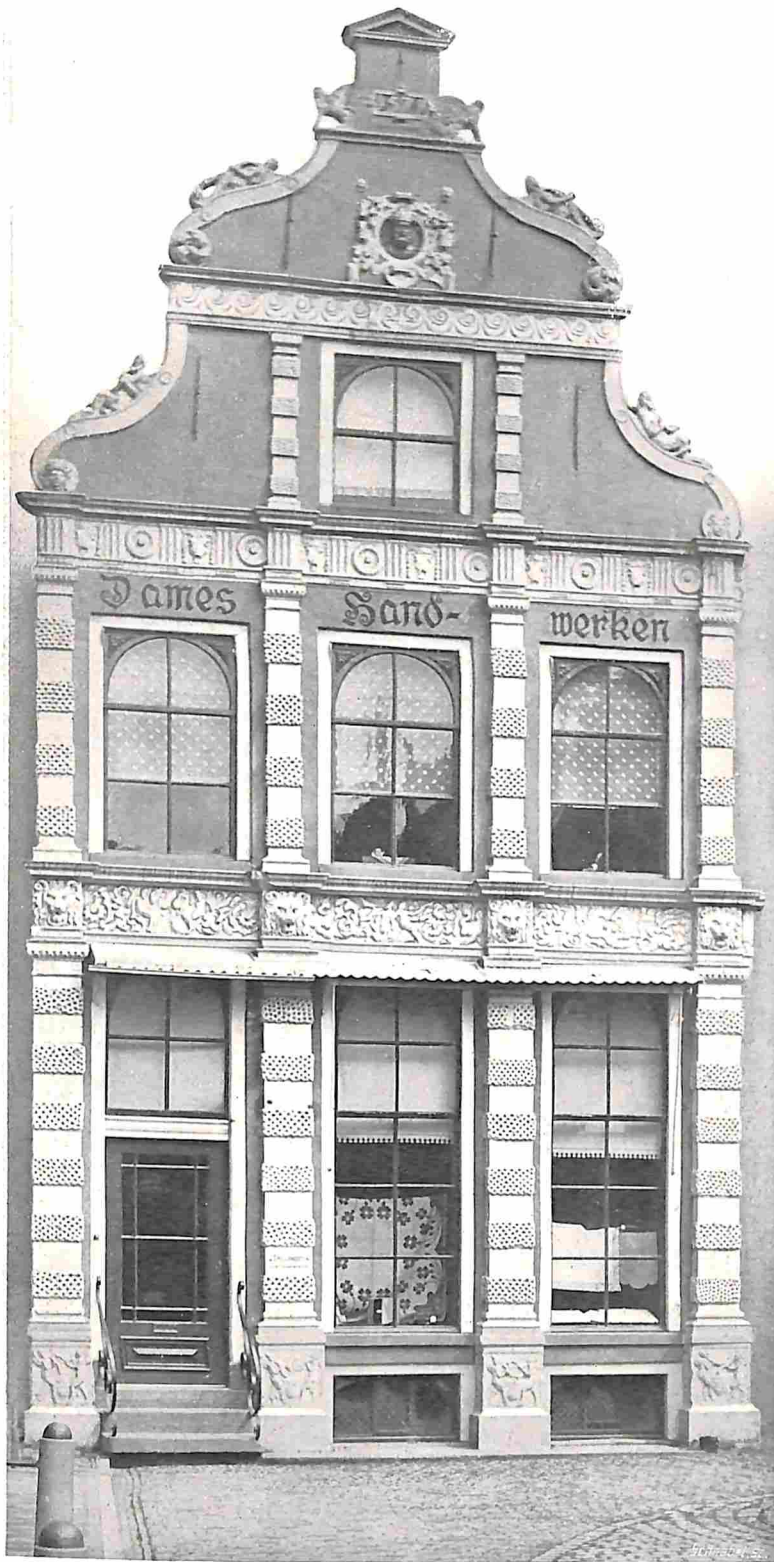

Foto P. Kramer.

ZWOLLE. HET KAREL V HUIS.

Het Karel V huis, zoo genoemd, omdat in den gevel de kop van Keizer Karel V prijkt, met het jaartal 1571. Sedert 1908 bevat het geen zaak in dameshandwerken meer. Toen is het overgegaan in handen van de kerkvoogdij der Ned. Hervormde gemeente, die den fraaien gevel gelukkig in zijn ouden staat zal laten.

Foto P. Kramer.

ZWOLLE. HARDSTEENEN POMP,
KAMPERSTRAAT, 1742—1769.

ding heeft gegeven, door den Raad besloten is het Zwolsch archief daar weer vandaan te halen. Bij die restauratie zijn weer aangebracht de kanteelen aan de buitenzijde, in de doorgang is de kalk, waarmee de muren en het gewelf bedekt waren, verwijderd, zoodat de sluitsteen weer voor den dag kwam, waarin de ribben van het gewelf te zamen komen, en die de schutpatroon der stad voorstelt (Michaël den draak doorstekende). L. L.

1) Dat ook wel eens op andere plaatsen terecht gesteld werd blijkt uit het volgende:

Toen op het tegenwoordige Terpelk-wijkpark ontgravingen plaats hadden voor het huis van den Commissaris der Koningin, vond men eenige geraamten; sommige werden nog bijgehouden door min of meer vergane planken, er werd zelfs een schoenool in gevonden.

Van Hattum vertelt ons de geschiedenis en het boek van crimineele zaken der stad Zwolle (van 1559—1616) zegt: Swaecke van Schouwenbergh, Johan Maeszen van Arnhem, Henrich Blencke van de Louwenbergh, Tijll van Kaszell en Cornelis van Amsterdam het vrijwillig bekend zich geleverd te hebben in den weerth om burgers van Zwolle en Kampen aan te vallen en uit te plunderen. Hebben uit Mastenbroek een roof gehaald (zestig ossen) waarvan zij er 14 over den IJsel en zoo naar Deventer gehaald hebben.

„Met den sweerde gerichtet unnd op den wall tuischen Sassen unnd Dieserpoerte begraven.” (2 Sept. 1589.)

Die zijn daar dus stellig ter dood gebracht en ook begraven.

hertog was woedend en riep uit: „Hoe zit ze nu hier en kiekt als die rot in de val!” Het gevolg van die krijgslist was dat de hertog zijn leger liet opbreken en zelf naar Hattem trok.

Lang diende de poort tot gevangenis, vooral voor militairen en in den laatsten tijd tot magazijn van militaire kleding- en andere stukken.

In 1893 droeg de gemeente 't gebouw in eigendom aan het rijk over, dat er, na flinke restauratie, het rijksarchief in onderbracht, terwijl ook het oud-archief van Zwolle er een plaats vindt. Maar dat laatste zal niet lang meer duren, nu tengevolge van een kwestie, waarin we ons niet zullen verdiepen, maar die reeds tot heel wat geschrijf aanleiding heeft gegeven.

Foto P. Kramer.

ZWOLLE. TOPGEVEL, THORBECKEGRACHT.

WOUD IN MIST.

O, 'k min mijn woud in mist, verdroomend d'uren.
Dat 't kanten ijzelkleed, nog niet gereed,
Ligt los, als gazen wolk, in 't rond. Het weet,
De vorst is nu nabij; 't zal niet lang duren,

Of 't zilvren belgerink — of garnituren
Van fijne stalen kettings — meldt, dat sleedt
Een vorst door 't boschpark in 't wit staatsie-kleed,
Dat is Aard's schoonste schoon... En droomig turen

Mijn oogen naar de lucht, waartegen wit
Reeds fijnvertakte twijgen bouwen veeren
Van vogels struisch — struisvogels is hun naam —

En dan door 't bosch de Vorst glijdt en langs 't haam
Der rossen hangt 't vol bellen. 't Tinkeleeren
Stemt met 't geschalm der kettings van het bit.

J. H. DE VEER.

HET MERKWAARDIGE JAAR 1911.

HOE bijzonder het thans achter ons liggende jaar 1911 is geweest, daarvan getuigen niet alleen de meteorologische waarnemingen, gedurende dat jaar omtrent regenval en temperatuur gedaan, en de in onze bioscooptheaters aan het toeschouwend publiek vertoende films met voorstellingen als „hoe warm het was”, maar ook tal van bijzonderheden op het gebied van den plantengroei, waarvan ik er hier twee wil mededeelen.

1. Iemand, die in de Provincie Noord-Brabant grondbezit heeft en aan ontginning en grondverbetering doet, verhaalde mij, dat hij een perceel flink had bemest met compost, uit een van onze groote steden afkomstig, ten einde er een landbouwgewas op te verbouwen. De kultuur mislukte evenwel wegens de aanhoudende droogte. Uit den compost sloegen echter zooveel tomatenpollen, afkomstig van daarin blijkbaar aanwezige nog kiembare pitten op, dat hij in het najaar 1911 diverse vrienden en bekenden van tomaten kon voorzien. Dat onder glas gezaaide, later op 't vrije veld verplante en volgens den eisch behandelde tomaten ten onzent gelukken (ik zag de vollegrondskulturb.v. wel in 't Westland toepassen) is bij beziging van vroege rassen en bij keuze van eene beschutte standplaats zeker geen regel. Van 't jaar heb ik deze wijze van kultuur (in Zuid-Duitschland algemeen) in mijn eigen tuin ook met succes toegepast. Gewoonlijk is echter het verbouwen tegen een zuidelijken muur of schutting vereischt om bevredigende uitkomsten te verkrijgen en ware 't niet dat groene tomaten binnenshuis zoo goed narijpen, zoo zou ook zelfs dan nog de uitslag van de kultuur dikwijls niet meevallen. Dat echter tomatenopslag, op gewoon en volstrekt niet rijk bouwland zonder bijzondere onderhoudszorgen opgewassen, in ons klimaat goede vruchten kan leveren, onder omstandigheden als de bovengenoemde, zal zeker menigeen verbazen.

2. Begin April 1911 zaaide ik in mijn tuin (grondsoort hooge zandgrond) op den vollen grond bloemkoolzaad uit (Late Reuzen Lombok). Toen de planten groot genoeg waren, zijn ze op afstand verspeend. Tengevolge van de hevige droogte kwam de groei in den zomer tot stilstand. Eind Juli zag het er dan ook treurig uit met het gewas. Een Noord-Hollandsche landbouwer, met den koolbouw bekend, die mij destijds bezocht, verzekerde mij toen, dat er niets van terecht zou komen. En inmiddels hield de felle droogte nog weken aan.

Nadat evenwel in 't najaar genoeg regen was gevallen, begon de kool, die ik had laten staan, omdat ze mij op de plaats waar ze stond niet hinderde, den groei te hervatten.

Ofschoon de planten begin November flink groot waren geworden, kon men toen nog geen bloemkooltjes in 't hart ontdekken. Half December vond ik echter een prachtexemplaar, groot, absoluut vast en volkomen wit, ofschoon ik niet had afgedekt; verder waren er op dien datum in de andere klanten nog maar beginselen van pooltjes. Den derden Januari echter kon

Foto E. van Martelhoff.

EEN KUDDE DAMHERTEN IN HET PARK VAN HUIZE TWICKEL.

ik er weer een paar mooie snijden, den zesden Januari opnieuw een viertal en als 't weder verder zacht blijft, verwacht ik er nog meer. Dank zij het buitengewoon milde herfst- en winterweder waren de koolen bijna in het hartje van den winter gegroeid. De bij 't druilerige weder geheerscht hebbende geringe lichtintensiteit had het afdekken blijkbaar overbodig gemaakt.

Dat late bloemkool bij gunstig weder nog in December gesneden kan worden, komt hier te lande, vooral in de nabijheid van de zee, waar 't doorgaans niet zoo sterk vriest, meer voor, maar dat ze in 't Geldersche klimaat tot in Januari flink door-groeit is zeker eene zeldzaamheid, der vermelding waard.

H. MAYER GMELIN.

DAMHERTEN.

WIE kent niet het Damhart, de bruine, witgevekte lieveling der kinderen, die het in zoölogische tuinen en hertenkampen uit de hand voederen en een waren vriendschapsbond sluiten met dit zachtzinnigste aller herten, wier wollige, speelsche jongen vooral zich zoo gaarne laten streelen en het kopje zoo vertrouwelijk omvatten laten door liefdoende kinderhandjes.

Het Damhart is inderdaad de lieveling van het publiek geworden, eerstens om bovengenoemde eigenschappen en dan ook om zijn

Foto Aug. F. W. Vogt. ONS JONGE ZWARTE DAMHERT IN ZIJN WOLLIG WINTERPAKJE.

bruin-en-witte, gevlekte vacht. Het verdient dit dan ook wel, al noemt een mijner Duitsche amtsbroeders het om zijn tot te groote familiariteit aanleiding gevende snoepachtigheid „der richtige Bettelhirsch” en al kan het zich wat schoonheid betreft toch niet meten met ons fiere Edelhert, noch met onze liefvallige Ree.

Zoo komt het dan dat het Damhart, dat van huis uit eigenlijk geen Noord-Europeesch hert is maar in Zuid-Europa, Klein-Azië en Noord-Afrika thuis behoort, — waar het echter in vele streken uitgeroeid werd, zoodat het thans in wilden staat alleen nog maar in Spanje, op Sardinië, in Tunis en in het Taurusgebergte van Klein-Azië voorkomt — om zijn bonte kleur en vertrouwelijke gezindheid zich zijn vaste plaats in bijna geheel noordelijk Europa heeft verworven. Het is door zijne eigenschappen dan ook als geschapen om parken en grootere buitenplaatsen te verlevendigen, en bevolkt hierom, vooral in Engeland de omgeving van alle groote zomer- en buitenverblijven, daar het „gezelliger doet” als het statige, zich voornaam terugtrekkende Edelhert of de liefvalige maar schuwe en moeilijk in gevangen staat in leven te houden Ree.

Zelfs heeft het Damhart op vele plaatsen Edelhert en Ree verdrongen, want niet alleen wordt het in hertenkampen en parken in tammen staat gehouden, doch ook heeft men het in boschstreken gedeeltelijk of geheel veel verwilderen. Men ontmoet Damherten in vele streken veel eerder dan de prachtige Edelherten; midden op den dag „weidt” het op open plekken in het hout, of doorkruist — zooals men dit vaak in de Duitsche bergbosschen kan zien en ondervinden — het kreupelhout in het „dunne” bosch. Het kan dan gebeuren dat men een exemplaar tot op weinig passen ongemerkt kan naderen, waarna plotseling het dier, een luide angstschreeuw uitstootend en met vier pooten van den grond hooftspringend, in razenden angst de vlucht neemt. De springvaardigheid van een Damhart, is ongelooflijk. In Artis zag ik onzen prachtige zwarten bok eens, toen het dier schrok, over het 1½ M. hooge scheidingshek bij zijn buurvrouwen in het perk wippen en, dit sprongetje herhalend, weer in zijn eigen perk terug komen, zoodat de buitenhekken tot volle 2 Meter verhoogd moesten worden. Ook de jonge dieren onder elkaar kunnen ware „bokkensprongen” uitvoeren. Inderdaad heeft het Damhart iets „geitachtigs” in zijn wezen, waardoor het van het edeler herten-type afwijkt.

Wel is een volwassen, geweidragende bok, die dan tot 200 K.G. gewicht kan hebben, een waarlijk indrukwekkend-mooi dier, met zijn breedgedragen „schoepgewei”, maar de linden en de jongen met de schijnbaar te hooge achterpooten en de onedele wijze van kop en hals vooruit te strekken, hebben, zooals ik zeide, ook in de gelaatsuitdrukking, iets geitachtigs, dat het Damhart verre laat achterstaan bij het statig-mooie, edelgebouwde en waardig zich bewegende Edelhert.

Daarom is het jammer dat het Edelhert, dat buitendien in het bosch minder dan het Damhart schade doet door wegeten van knoppen of afschillen van boombast, bij dit laatste moet achterstaan, en dat er niet meer werk van gemaakt wordt het prachtige Edelhert en de Reën in onze bosschen te laten inburgeren, die in vroeger tijden niet alleen, gelijk heden het geval is in Gelderland, maar ook op vele plaatsen in het duin werden aangetroffen. De betrekkelijk geringe schade toch, die de dieren

aan het bosch en de niet beschermde akkers toe-brenghen, mag niet opwegen tegen het wonder genot dat ze den natuur-wandelaar kunnen geven.

De invcering van Damherten in Noord- en Midden Europa heeft tamelijk laat plaats gehad. Zoo vermeldt Schlegel dat aan Albertus den Grooten, die in de dertiende eeuw te Keulen leefde, van het Damhart alleen nog maar het gewei bekend scheen te zijn, terwijl de donkerkleurige verscheidenheid voor het eerst door Jacobus den Eersten, in den aanvang der zeventiende eeuw, uit Noorwegen naar Engeland werd gebracht.

Het Damhart behoort tot de „oudere” hertenvormen, hetgeen uiterlijk al valt af te leiden uit het feit dat, evenals vermoedelijk de voorouders dit hadden in de z.g. „voorwereldlijke tijden”, het levenslang een gevlekte vacht houdt, terwijl bij vormen van jongeren tijd het vlekkenkleed alleen nog maar in de jeugd optreedt om later te verdwijnen, of gelijk dit bij vele Indische hertensoorten uit de z.g. „Kusa-groep” het geval is zelfs bij jeugdige dieren geen vlekkenkleed meer voorkomt.

De reuzenherten, die gedurende en na den ijstijd Midden-Europa bewoonden, en waarvan de verbazingwekkend groote geweiën heden ten dage uit het diluvium — vooral onder anderen uit de veenstreken van Ierland — te voorschijn worden gebracht, zijn aan ons Damhart zeer na-ervwante, maar reusachtige hertenvormen geweest.

Wat gewei-vorming betreft hebben het Damhart en zijn verwanten als kenmerkende eigenschap het bezit van „schoepen”, schopvormige verbredingen aan het bovenste gedeelte van het gewei, optredend op lateren leeftijd en in het bijzonder bij onder de gewenschte natuurlijke omstandigheden, of in 't wild levende dieren. De vachtkleur is op de bovendeelen vaalbruin met witte vlekken; des zomers „ros”, in den winter naar het grijsbruine trekkend; waarbij dan veelal in dit „winterkleed” de vlekken-teekening minder zichtbaar wordt. Bij het „tamme” Damhart treden zowel zuiver-witte als isabelkleurige, donkere en nagenoeg zwarte variëteiten op.

A. F. J. PORTIELJE.

De oorsprong van het verhaal uit Schiller's „Bürgschaft”.

DAAR Schiller's balladen de twijfelachtige eer genieten, als schoollectuur gebruikt te worden, kennen de meesten onzer landgenooten die een gymnasium of eene hogere burgerschool bezocht hebben, zijn „Bürgschaft”, het verhaal van de vrienden, Damon en Phintias. Damon is ter dood veroordeeld, doch krijgt uitstel, mits zijn vriend met zijn leven voor Damon's terugkeer borg staat. Phintias aarzelt geen oogenblik zich er aan te wagen, en Damon wendt al den ijver, die de mensch soms vermag te ontplooiën, als hij zijn verderf tegemoet ijlt, aan, om op tijd terug te wezen, waardoor de tyran tot sentimentaliteit toe gevoerd wordt. Vermoedelijk zal indertijd de leeraar ons allen door breedvoerige behandeling van het gedicht belet hebben er over na te denken, daarin gesteund door zijn collega's, die met hun zeer gevarieerd programma onze aandacht ongemerkt van elkaars leerstof wisten af te leiden. Zoo wagen wij dan weinig met de onderstelling, dat men zich niet zal hebben afgevraagd, hoe het verhaal ontstond, of het op een werkelijke gebeurtenis terugslaat, dan wel met zekere deugdzaame bedoelingen bedacht is. Dit laatste is het geval. De „Bürgschaft” is oorspronkelijk een stichtelijk tractaatje, of liever een propaganda-brochure eener tamelijk enghartige secte. Doch Schiller wist daar waarschijnlijk niets van; de sporen, die het verhaal er van droeg, heeft hij vermoedelijk zonder veel nadenken uit-gewischt. Toch niet geheel en al. Als een onbegrepen herinnering aan oude bijgedachten staat daar nu nog de eerste regel van de derde strofe. Als Damon, bij eene poging om den tyran van Syracuse te dooden gegrepen, zijn voornemen stout bekend en tot het kruis veroordeeld, slechts een uitstel van drie dagen vraagt:

„Ich lasse den Freund dir als Bürgen
Ihn magst du, entrinn' ich, erwürgen”.

dan komt er iets dat uit het verhaal, zooals Schiller het overigens geeft, niet te verklaren is:

„Da lächelt der König mit arger List
Und spricht nach kurzem Bedenken:

„Drei Tage will ich dir schenken;
Doch wisse, wenn sie verstricken, die Frist,
Eh du zurück mir gegeben bist,
So musz er statt deiner erblassen.
Doch dir ist die Strafe erlassen”.

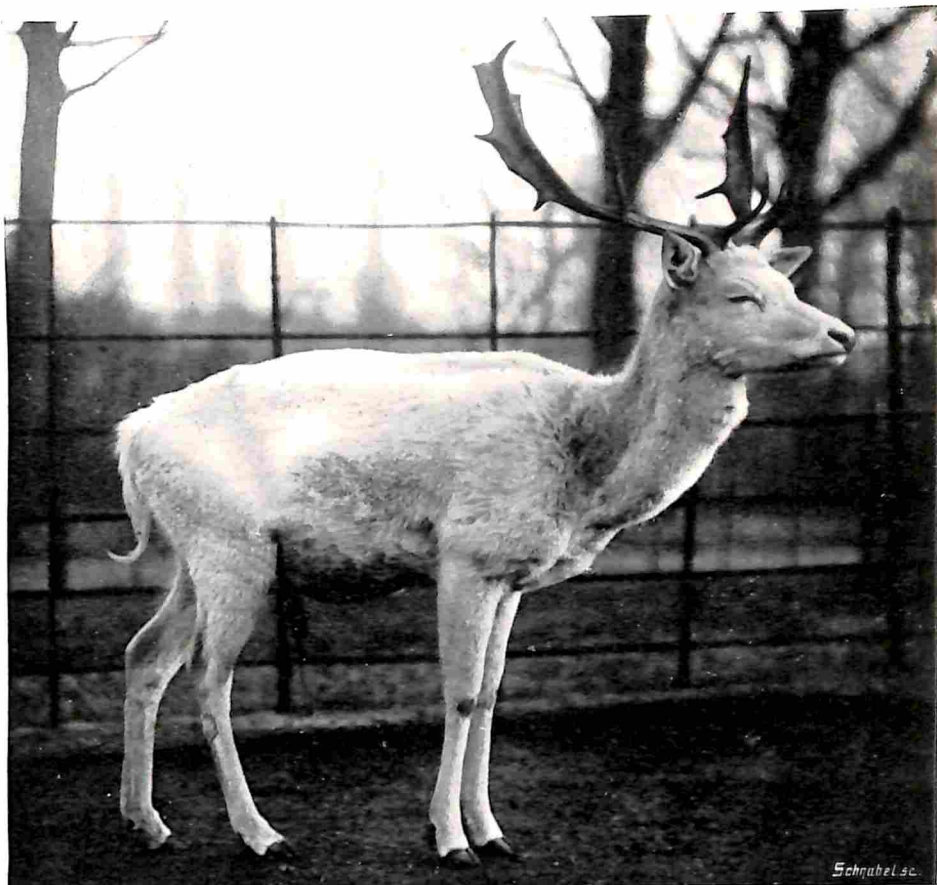

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE WITTE DAMHERTBOK IN „ARTIS” TE AMSTERDAM.
EEN FORSCH EXEMPLAAR IN ZIJN SOORT.

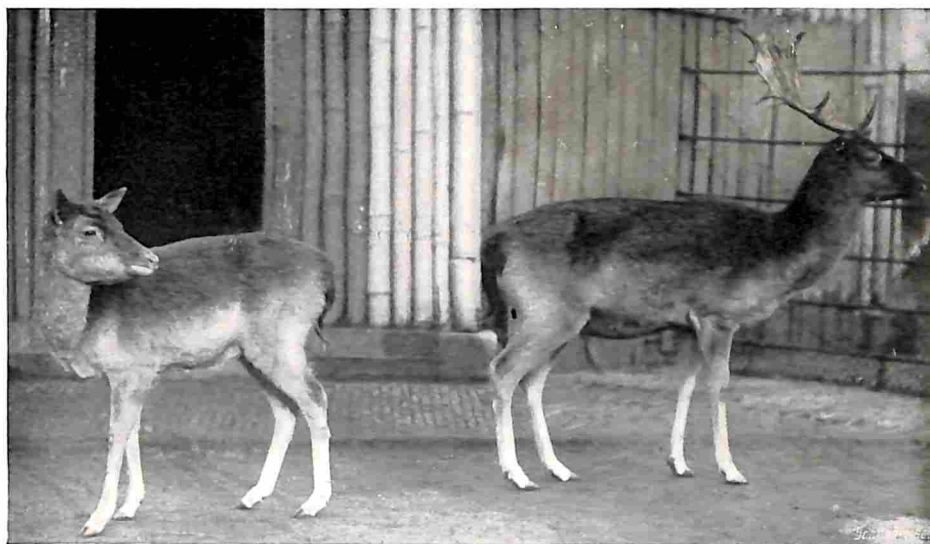

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET PAAR ZWARTE DAMHERTEN IN „ARTIS”.
DE BOK VERTOONT EEN WELGEVORMD „SCHOEPGEWEI”. (Winterkleed).

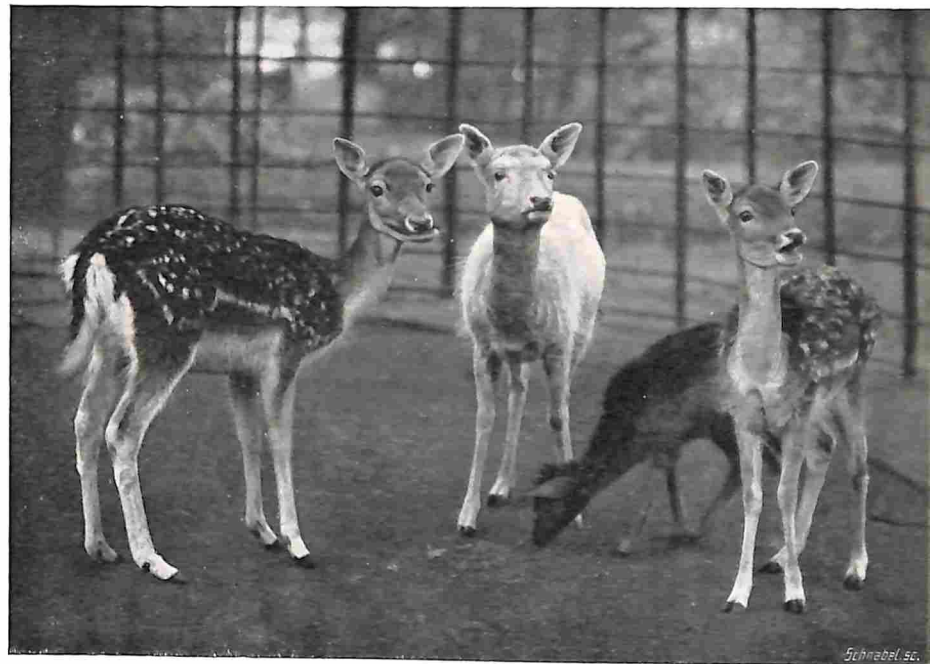

Foto C. Steenbergh.

DAMHERT-HINDEN IN „ARTIS”.
TUSSCHEN HEN INSTAANDE EEN JONG VAN ON'S ZWARTE PAAR. (Zomerkleed).

Blijkbaar hoopt Dionysius, dat Damon voor de verleiding zal bezwijken en wegblijven. Dat is een vreemde houding van een overweldiger, die voortdurend beangst heeft te zijn voor de aanslagen der republikeinen. Wat heeft hij er aan dat een onschuldige omkomt, als de ware moordenaar er vrij door rond blijft loopen? Anders en begrijpelijk wordt echter de zaak als Dionysius in Damon niet slechts den politieke moordenaar zag, doch tevens het lid eener op moreel prestige steunende partij, die hem als overweldiger vijandig gezind was. Dan immers zou Damon's trouwbreek aan zijn vriend de geheele tegenpartij verzwakken. Dat nu is werkelijk het gevolg als wij de Grieksche en Latijnsche bronnen opslaan. Wij vinden dan aanvankelijk een vrij kort verhaal, dat verscheidene trekken minder bevat dan de ballade van Schiller. Damon wordt gevat en ter dood veroordeeld, omdat hij een aanslag op het leven van den tyran in den zin gehad zou hebben; of dat werkelijk zoo was, dan wel een voorwendsel van den gewelddenaar, wordt in 't midden gelaten. Zeer kort en zeer nuchter wordt de reden van het uitstel opgegeven: om zijn zaken te regelen. Van de buiten haar oevers getreden rivier en de andere moeilijkheden, die den terugkeer vertragen, wordt niet gesproken. Doch als de tyran, getroffen door beider vriendschap, het verzoek doet:

„Ich sei, gewährt mir die Bitte,
In eurem Bunde der dritte“.

dan ontvangt hij een formeele weigering. En uitdrukkelijk en herhaaldelijk wordt medegedeeld, dat Damon en Phintias aanhangers der Pythagoreische secte waren.

Hier hebben wij dan den sleutel. Pythagoras was de door de phantasie der overlevering legendarisch gewordenen stichter eener streng-ethische filosofie-school, waarbij wij moeten bedenken, dat zulk een school vaak niet anders was dan wat wij een secte noemen. De korte overzichten en korte behandelingen van de Grieksche wijsbegeerte hebben de eigenaardigheid, de Pythagoreïen vóór Sokrates te behandelen, waardoor men licht in den waan gebracht wordt, dat de Pythagoreïsche school iets uit den vóórtijd van het Grieksche denken is, terwijl hare betekenis juist in later eeuwen, tijdens en na Plato, bijzonder groot geweest is. Doch zij bleef daarbij niet altijd dezelfde.

De oudere Pythagoreïsche school had stichtelijke verhalen voortgebracht, die bij voorkeur aan de persoon van werkelijke of denkbeeldige aanhangers der secte vastgeknoopt werden; een soort

Foto Aug. F. W. Vogt.

DAMHERT-HINDE IN „ARTIS“.

(Wintervacht).

heiligenlegenden dus. De vertelling van Damon en Phintias is er een van. Men vindt haar gewoonlijk in gezelschap van vele andere van dat soort. Er schijnt een Pythagoreïsche bundel bestaan te hebben, waaruit de verschillende schrijvers een greep doen. Gaarne worden die verhalen natuurlijk geloofwaardig gemaakt door ze met historische personen in verband te brengen. Doch niet steeds met dezelfde. Namen en personen wisselen in hetzelfde verhaal. De zeer geliefde vertelling van Damon en Phintias, die ook later, in de Middeneeuwen herhaaldelijk bewerkt is, wordt ook wel met andere namen meegedeeld; de vrienden en ook de tyran heeten soms anders. Hetzelfde geldt van de bijzonderheden. Zoo kwamen er de avonturen bij, die Damon's terugkeer vertragen, en die door Schiller in den breede behandeld zijn; zoo wordt ook ergens verhaald, dat de tyran de vrienden niet slechts om hun vriendschap verzocht, doch hen ook uitnodigde, zijn goederen met hem te deelen, hetgeen zij echter zeiden te moeten weigeren, daar hunne plichten als Pythagoreïsche leermeesters en predikers hen riepen. Hier is de tendens al bijzonder duidelijk.

Men heeft vaak in de oudheid, en ook in modernere tijd, het verhaal van Damon en Phintias argeloos voor een historische gebeurtenis gehouden; te eer, wijl de bekende wijsgeer en musicus Aristoxenos, een tijdgenoot van Alexander den Grooten, uitdrukkelijk heeft verklaard, dat hij het verhaal zelf uit den mond van Dionysius den Jongeren gehoord heeft. Wat kan Aristoxenos daarmede beoogd hebben? Vermoedelijk eene demonstratie, niet zoozeer tegenover de buitenwereld, als wel tegenover eene meer conservatieve richting onder de Pythagoreïers zelf. De tijdgenooten van Aristoxenos beleefden diepgaande maatschappelijke veranderingen. De oude onafhankelijke steden wier politiek leven voor de burgers eene waarde had, die wij ons nu nauwelijks kunnen voorstellen, hadden hunne betekenis verloren. Was het kleine vaderland vroeger voor de menschen bijna alles geweest, het eenige groote doel van hun leven, nu kwamen ze langzaam hand alleen te staan in een veel grooter maatschappelijk verband, dat te omvangrijk, te vaag, te weinig overzichtelijk en tastbaar was om hun bewustzijn te beheerschen. Daarom zien wij overal op het einde der vierde eeuw vóór deze jaartelling een cosmopolitische trek naar voren komen. De denkende menschen gaan grooter waarde hechten aan hunne verplichtingen tegenover de personen, waarmede zij zich om de een of andere reden één voelen, dan tegenover die van hun geboorteplaats. In het bijzonder mocht zich de vriendschap in de waardeering der vooruitstrevenden verheugen. De op zich zelf aangewezen mensch voelt behoefte, althans één wezen onbepaald te kunnen vertrouwen, door althans één mensch volkomen te worden gewaardeerd en begrepen. Zoo wordt de vriendschap het ideaal van den tijd. Had nog Perikles, toen men terwille van een vriend een meened van hem verlangde, geantwoord, dat de vriendschap slechts behoort te gaan tot aan de grens van de rechten der goden, later hooren wij verklaren, dat de vriend boven de deugd gaat, als het nadeel, dat den vriend boven het hoofd hangt, relatief grooter is dan dat hetwelk de deugd moet lijden om hem te kunnen helpen.

Niet allen gingen met die opvattingen mede, ook niet alle Pythagoreïers. Die ouderwetsche sectegenooten verhielden zich tot de moderne ongeveer als bij ons de Nederlandsch Hervormde kerk tegenover de ethische richting. Doch de vergelijking gaat slechts ten deele op. Waarschijnlijk stonden de ouderwetsche Pythagoreïers sceptischer tegenover de vrome legenden der school, en heeft Aristoxenos het daarom wenschelijk geacht, de historische geloofwaardigheid der legende op dezelfde wijze te verhoogen, als dat met zulke legenden gewoonlijk geschiedt. Men ziet daar niets in.

Een man als Schiller moest in den geestelijken atmosfeer, waaruit het verhaal der twee vrienden is voortgekomen, veel verwantschap met de ideeën van zijn eigen tijd voelen. Wel werkten er toen andere krachten, doch in zooverre was het resultaat hetzelfde, dat ook toen het deel hebben aan de ideeën des tijds een gevoel van eenzaamheid en een verlangen naar een verwante ziel met zich mede bracht. In de litteratuur van het einde der achttiende en het begin der negentiende eeuw, vooral in de Duitsche, vinden wij telkens de vriendschap op de meest ideeële wijze voorgesteld, tot sentimentaliteit toe. De stof der legende moest Schiller dan wel aantrekken. Doch wat op de Pythagoreïsche propaganda betrekking had, kon hij natuurlijk niet gebruiken. Alleen bezweek hij voor de verleiding, den trek over te nemen, dat de dwingeland eens zien wil, of er trouw op de wereld bestaat, — nu niet Pythagoreïsche trouw, maar algemeen menschenlijke, — waardoor het slot eene uiting werd van idealistisch vertrouwen in de macht van het zedelijke; geheel en al dus een kolfje naar Schiller's hand!

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE SCHUWE SPRINGER IN „ARTIS“
„POSEERT“ VOOR ONZEN FOTOGRAAF. (Winterkleed).

R.

ZEDEN EN GEWOONTEN DER INSECTEN.

IV. DE CICADE. I) HAAR ZORG VOOR HET NAGESLACHT.

HEBBEN we ons in het vorige artikel meer in 't bijzonder met het mannetje bezig gehouden en zijn muzikale begaafdheden besproken, het wordt thans tijd het leven van het wijfje te schetsen en haar arbeid gade te slaan, als aanstaande moeder van een talrijk nageslacht.

Het takje, waaraan het wijfje haar eitjes wenscht toe te vertrouwen, wordt door haar met zekere zorg gekozen; doch zoo kieskeurig als Réaumur ons haar in dat opzicht afschildert, is ze volgens mij niet. Vond deze natuurvorschier uitsluitend moerbezie-takjes met haar eitjes voorzien — hetgeen ik daaraan toeschrijf, dat zijn assistenten in hun nasporingen zeer eenzijdig te werk zijn gegaan — ik kwam tot de ontdekking, dat ook andere boomen door haar bezocht worden, maar dat ze de voorkeur geeft aan die gewassen welke dunne, houtachtige bast een rijken voorraad merg omsluit. 't Liefst zoekt ze zich een rechten, gladden, niet al te dikken stengel uit, en wel van zoodanige lengte, dat hij den geheelen eitjes-voorraad kan bevatten, zooals b.v. de twijgjes van de z.g. „bezembrem" (*spartium junceum*), of nog liever die van een zekere in Zuid-Europa voorkomende affodillen-soort (*Asphodelus cerasiferus*), die wel één Meter hoog wordt, alvorens zich te vertakken.

Ziet ge mogelijk eens een takje, welks bast op tamelijk gelijke afstanden een reeks van wondjes vertoont, alsof een speld er in schuine richting in was gestoken en bij verwijdering enkele houtvezels had opgewipt, dan kunt ge er zeker van zijn, dat het door een cicade-wijfje is bezocht.

Met haar getande legboor heeft ze de opperhuid geschonden, die tot in het merg gepriemd, en in 't gangetje een tiental eitjes achtergelaten. Bekijkt men de terzijde gedrukte huidvezels eenigszins nauwkeurig, dan ziet men er heel dikwijls een weinig eiwitachtig vernis aan kleven, dat er tegelijk met de eitjes op aangebracht is, en zeer vermoedelijk als „smeerolie" bij 't boorwerk goede diensten zal hebben bewezen.

't Aantal boringen, dat men op verschillende takjes aantreft, loopt nog al uiteen: het varieert van 30 tot 40 als het wijfje zich geheel van haar heiligen plicht heeft kunnen kwijten; is ze echter in haar arbeid gestoord, en heeft ze zich verplicht gezien, haar taak elders te gaan vervullen, dan bedraagt dat natuurlijk minder.

We zien derhalve, dat 't wijfje over een voorraad van drie à vierhonderd kiemen beschikt. Wie met een zoo talrijk nakroost is gezegend, behoeft geen vrees te koesteren, dat zijn geslacht vooreerst zal uitsterven, zelfs al staat men de leden van dat geslacht voortdurend naar het leven. Want, even als elk dier, heeft ook onze cicade haar vijanden en al kan zij, gewaarschuwd door haar scherp en waakzaam oog, en weggedragen door haar krachtige vleugels aan veler vervolging ontsnappen, al vrijwaart haar hoog verheven woning haar voor onverwacht bezoek van de struikroovers onzer velden, toch wordt zij dikwijls de prooi van de brutale musschen, wier lievelingskost zij schijnt te wezen. Wordt de cicade op een onbewaakt oogenblik door dezen vijand overvallen, dan ligt zij spoedig in stukken gekorven ter neder, en wordt aan 't hongerig musschengebroed als lekkernij voorgezeten. Maar is zij ook maar even op een overval verdacht, dan laat zij haar belager zoo dicht naderen, tot zij hem een „belediging" in 't aangezicht kan slingeren en neemt daarop haastig de vlucht.

In den groenen sabelsprinkhaan echter heeft de cicade een veel geduchter tegenstander. Mag ik u eens verhalen hoe ik getuige was van den ongelijken strijd tusschen die beide insecten?

De zon, in wier licht en warmte de levenmakers zich den geheelen dag gebaad hebben, is ondergegaan, 't luidruchtig concert is verstomd en een weldadige rust heeft zich eindelijk van de executanten meester gemaakt, een rust helaas! maar al te vaak gestoord! Plotseling verneem ik een korte, snijdende gil, in 't gebladerte mijner platanen. Het is de smartkreet van een cicade uit haar zoeten sluimer, wreed gewekt door den nachtelijken jager, met zijn grasgroen rokje aan, die zich onverhoeds op haar stort, haar den buik openrijt en zich aan haar ingewanden vergast. Het slaapdronken slachtoffer biedt niet den minsten tegenstand. Elke cicade, door den gevreesden struikroover op zijn nachtelijke ronde overvallen, komt ellendig om 't leven, geen, die aan zijn verraderlijken greep ontkomt.

En wat mijn oor mij met vrij groote zekerheid deed vermoeden, heeft later het oog volkomen bevestigd.

Op zekeren dag, voor dag en dauw, voor mijn woning heen en weer dreutelend, valt me iets, met luid gekrijsch voor de voeten. Ik zie aanstonds, dat een sprinkhaan zijn snuit geboord heeft in het lichaam van een cicade en zich aan haar ingewanden te goed doet. Ik begrijp dadelijk, wat er gebeurd is: in alle vroegte, toen onze liedjeszanger nog rustig op één oor lag, heeft de groene jagersman hem overvallen, en bij de wanhopige pogingen door 't slachtoffer aangewend om zich van haar ongunen aanval te

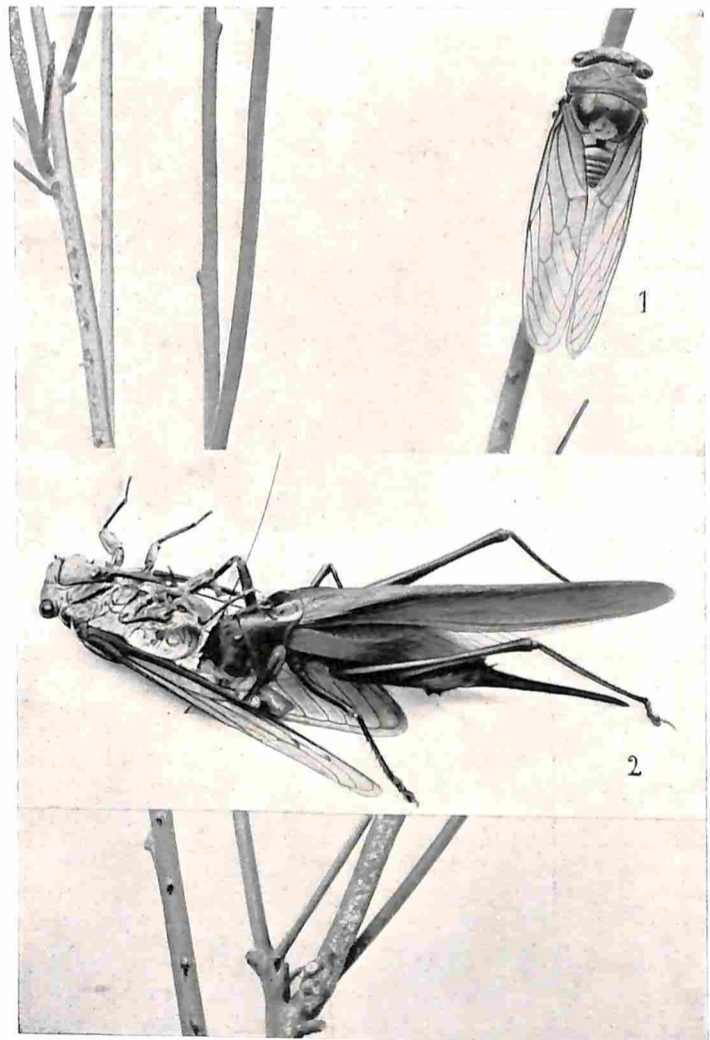
ontdoen, zijn beide naar omlaag getuimeld. Ik ben later bij herhaling getuige geweest van dergelijk pijnlijk tooneel, ja, ik heb het zelfs eens bijgewoond, dat de cicade door den sprinkhaan in de vlucht vervolgd werd, evenals de leeuwerik door den sperwer. Maar is in 't laatste geval de roofvogel de meerdere van zijn prooi, hier valt de nietige groenrok een kolossus aan, een vijand, die hem en in grootte, en in lichaamskracht ver overtreft. Toch is de uitslag van dezen ongelijken kampstrijd zelden twijfelachtig. Onder den vinnigen knauw zijner machtige kaken, doet de sprinkhaan zijn slachtoffer bezwijken, die, van alle verdedigingsmiddelen ontbloot, te vergeefs zich met haar pooten verweert, wier luid hulpgeschrei ijdel is.

Waren deze tooneelen weinig geschikt, me gunstig ten opzichte van den sprinkhaan te stemmen, ik had er toch voor mij de noodige leering uit getrokken, toen ik eenige van die schavuiten, tot nadere bestudeering hunner „karakter"-eigenschappen bij mij „en pension" kreeg. De samenstelling van 't menu bezorgde mij hoegenaamd geen hoofdbreken. Cicaden vormden dagelijks den hoofdschotel en ik heb nimmer opgemerkt, dat dit gerecht hun oit is tegen gaan staan!

Maar nòch de aanvallen van den musch, nòch de strooptochten van den sprinkhaan alleen, leggen de cicade de verplichting op, voor zulk een talrijk nakroost te zorgen, als boven door ons is berekend. Er dreigt namelijk groot gevaar en wel van een zijde, vanwaar men 't niet had verwacht.

Twee of drie weken na haar verschijning op aarde, dus tegen de helft van de maand Juli, schijnt het cicade-wijfje zich haar heilige roeping van aanstaande moeder bewust te worden. Ten einde haar verrichtingen in haar vollen omvang te kunnen nagaan en niet van 't toeval afhankelijk te wezen, had ik van te voren die maatregelen genomen, die me een vrij zeker succes waarborgden. Heel spoedig, nadat ik hier was komen wonen, had ik de dorenhag, die mijn tuin omgeeft, door een afsluiting van sappiger struikgewas doen vervangen, en vooral niet verzuimd de bovengenoemde affodillensoort te doen aanplanten, omdat ik bij ervaring wist, welke hooge achting dit gewas lij de cicaden geniet. Bovendien leenen haar lange en gladde stengels zich bij uitstek voor mijn verdere nasporingen, en wachtte ik dus met kalmte de komende dingen af.

Mijn geduld werd niet op een al te harde proef gesteld. Reeds den 15^{en} Juli vond ik op mijn affodillen een heele schaar wijfjes; een geregeld huishouden! Elk wijfje werkte afzonderlijk op een eigen takje, zonder vrees, dat een ander haar zou komen storen. Was de tak, waarop ze haar eitjes legde, weer beschikbaar, dan kon die door een tweede, later door een derde, ingenomen worden, maar nimmer zag ik 't prioriteits-recht geschonden. En gebeurde het al eens, dat een moedertje zich wilde neerzetten op een reeds door een ander ingenomen tak, dan zag ze aanstonds haar dwa-

1. HET CICADE-WIJFJE BEZIG EITJES TE LEGGEN.
2. STRIJD TUSSCHEN DEN SABELSPRINKHAAN EN DE
CICADE.

1) Het dunkt ons aangenaam hier te vermelden dat de bewerker van Fabre's „Moeurs des Insectes" zoo gelukkig was in den deskundige S. Leefmans een medewerker te vinden, waar het betreft het nazien der technische uitdrukkingen.
DE RED.

ling in, en ruimde kalm het veld, om elders een geschikte gelegenheid op te zoeken.

Van haar delicaat arbeid maakt ze allerminst een geheim, integendeel, ze laat zich daarbij zeer van nabij — zelfs met het vergrootglas — bekijken en zoo heb ik zonder veel moeite opgemerkt, dat de legboor ter lengte van 1 c.M. ongeveer, in schuine richting, geheel in den stengel wordt gedreven, hetgeen een gunstige getuigenis geeft van de deugdelijkheid van dat orgaan. Met den kop omhoog — een houding die ze ook bij andere levensverrichtingen steeds aanneemt — zit ze onbeweeglijk stil, slechts het achterlijf is in een zacht trillende beweging; de boor verdwijnt bijna onmerkbaar in 't hout, en na tien minuten heeft het boorgat 't daarvoor bestemde aantal eitjes ontvangen.

Om de legboor niet te kwetsen, wordt deze met berekende voorzichtigheid verwijderd; door de veerkracht der op zijde gedrukte houtvezels sluit de opening zich weer, en de moeder zelve, klimt langs den stengel rechtstandig omhoog en wel zoo ver, als de lengte van de legboor bedraagt.

Zijn de boorgaten op hetzelfde takje slechts luttel in aantal — een bewijs, dat het dier op de een of andere manier in haar arbeid gestoord is — dan liggen die steeds vrijwel in een rechte lijn.

De verklaring hiervoor is, dunkt me, gemakkelijk te vinden.

Hebben we reeds eerder gelegenheid gehad het insect een uitstekend vlieger te noemen, een hardlooper is het allerminst; ja, het is zelfs bedroevend slecht ter been. Zie, hoe langzaam de bewegingen zijn, als het op een door de zon fel beschenen takje naar een bron zoekt om zijn dorst te lesschen. En let nu ook eens meer in 't bijzonder op 't wijfje, hoe deftig, ik zou haast zeggen, hoe plechtig zijn haar bewegingen. 't Is of ze zich „voelt”, nu ze bezig is zich van haar moederplicht te kwijten. Maar behalve dat, bestaat er voor haar niet de minste aanleiding, zich veel te verplaatsen, of van de rechte lijn af te wijken, daar 't twijfje overal homogeen is; bovendien heeft ze zich al dadelijk het warmste plekje uitgekozen en zoolang ze het zonnetje op haar rug voelt spelen, denkt zij er geen oogenblik aan, te gaan verhuizen naar een plaats, waar ze ook maar iets van die weldadige warmte zou moeten derven.

Ontvangt daarentegen eenzelfde twijf den ganschen rijkdom harer kiemen, dan is haar arbeid van langen duur, en is ook de richting, waarin gewerkt is, geen rechtlijnige meer. Nemen we aan, dat elk wijfje ongeveer 40 boringen verricht en dat elke boring tien minuten eischt, dan zien we, dat ze zes à zeven uur noodig heeft, om haar ganschen voorraad aan eenzelfde stengel toe te vertrouwen. In dien tijd heeft de zon zich merkbaar verplaatst en het wijfje, die beweging volgend, heeft haar boorgaten in een lijn gelegd, die overeenkomt met het verloop van de schaduw, die een stift werpt op een cilindrischen zonnwijzer.

Te midden van haar arbeid bedreigt het wijfje een ernstig gevaar. Heel dikwijls, terwijl ze geheel opgaat in haar werk, sluipst een onaanzienlijk wespje, eveneens met een legboor gewapend, rond, met het snoode voornemen bezielde, de cicade-eieren te vernielen. Réaumur heeft haar van aanzien gekend, hij heeft haar in tal van door hem ondoorzochte takjes aangetroffen en werd bij zijn aanvankelijke onderzoekingen door haar op een dwaalspoor gebracht, doch hij heeft nimmer gelegenheid gehad die drieste verniel-al aan het werk te zien. 't Is een soort van sluipwesp 4 à 5 m.M. lang, zwart van kleur, met aan het eind verdikte sprieten.

Haar schaamteloos optreden tegenover een kolossus als de cicade grenst aan 't ongelooflijke. Zij volgt haar op den voet, bespiedt haar bewegingen en wacht het geschikte oogenblik af, om de noodlottigen steek toe te brengen.

De cicade heeft zoo even een boorgat met eitjes gevuld en klimt omhoog om een nieuwe opening te maken. Doch nauwelijks heeft zij haar hielen gelicht, of een der boosdoensters snelt naar het verlaten punt, en zoo goed als onder den poot der reuzin, zonder de minste vrees te doen blijken, alsof zij thuis was en een verdienstelijk werk verricht, ontbloot ze haar gevaarlijk wapen en priemt het tot in de voorraadschuur der eitjes, doch niet langs den reeds bestaanden weg, maar door een zijdelingsche spleet, door haar zelf gemaakt. Gemakkelijk is het werk niet, het gave hout schijnt niet mee te werken, doch geen nood! de cicade heeft inmiddels voldoende tijd gehad een gelegen verdieping te vullen.

Nauwelijks is ze ook daarmee gereed of een der parasieten neemt haar plaats in en komt haar vernietigend ei deponeren. Vliegt het cicade-wijfje eindelijk voor goed weg, in het zalige bewustzijn, haar taak te hebben volbracht en de aarde welhaast met een nieuwe generatie te hebben verrijkt, dan hebben de meeste eitjes-dépôts het vreemde ei ontvangen, die hun inhoud met dood en verderf bedreigt. Een onnoozel, nietig larfje zal de étage in beslag nemen, aanvankelijk voor een cicade-gezin bestemd, en de tafel gedekt vinden met eenschaaltje zachte eitjes.

Wat heb ik me dikwijls geërgerd aan de houding van de cicade, die zich dat alles maar goedsmoeds liet welgevallen! „Beklagenswaardige stumper!” zoo had ik haar wel willen toeroepen, hebben de teleurstellingen, reeds eeuwen lang ondervonden, u nog niet wijzer gemaakt? Met uw voortreffelijk oog moet ge die gevreesde lansdragers toch vast en stellig zien, als ze om u heen zwerven en met hun noodlottig wapen uw nakroost bedreigen! Ge moet ze zien, ge weet dat ze u op de hielen zitten en toch blijft ge kalm toekijken en laat ze ongestoord

begaan? Keer u toch eens om, goedge lobbes, en vermorzel die pygmeeën onder uw machtigen poot! Maar ge doet het niet, ik weet het, want ge voelt u niet bij machte uw natuurlijke geaardheid te wijzigen, zelfs al zoudt ge daardoor de smarten, die ge als moeder ondervindt, niet weinig kunnen lenigen.”

RICHARDIA ELLIOTTIANA.

RICHARDIA ELLIOTTIANA.

DE naam Aronskelk, zal bij iedere bloemenliefhebster onmiddellijk de herinnering wakker roepen aan een groote helder witte kelkvormige bloem, welke zoo rachtig boven het frische groen der forsche langgesteelde bladeren, uitkomt. Als potplant is zij dan ook genoegzaam bekend en geniet, vooral door de weinige eischen, die zij voor kamercultuur stelt, eene gunstige reputatie. De Aronskelk behoort tot de familie der Aroïdeae. In latere jaren heeft de oude latijnsche benaming van Calla, voor die van Richardia, naar den franschen bloemist L. E. Richard, plaats gemaakt. De Richardia's dan, waarvan tal van species bekend zijn, komen veelal uit Zuidelijk Afrika. In den laatsten tijd trekt zeer de aandacht de Richardia Elliottiana, die met haar zwavelgele bloemen, een buitengewoon aantrekkelijke plant is en vooral voor snijbloemencultuur in de toekomst van groote waarde wordt geacht.

Wanneer zorg gedragen wordt voor zoo min mogelijk plotselinge temperatuursafwisselingen, is deze Richardia gemakkelijk te telen en in bloem te krijgen. Zij kan ook zeer goed door middel van kas of bak geforceerd worden. In de kamer gelukt dit minder goed. Men krijgt ze daar beter aan de groei en in bloei, wanneer men met 't opplanten tot 't voorjaar wacht. Als grondmengsel geve men dan krachtige voedzame aarde, bestaande uit 1 deel bladgrond, 1 deel leem en klei en 1 deel verteerde koemest. Naar mate de plant zich ontwikkelt, geve men meer vocht. Een bloeiende Richardia Elliottiana is opvallend mooi, waartoe ongetwijfeld het wit gespikkelde, donkergroen blad niet weinig bijdraagt. De plant, groeit niet zoo hoog en zoo forsche als de gewone Calla aethiopica. Men bestelt ze in dezen tijd bij de handelaren in bloembollen en geve op dat men bloeibare bollen verlangt. Tegen 't najaar laat men ze afsterven en bewaart de knollen 's winters in droog zand op een droge vorstvrije plaats.

B. J. KROON.